

Tanja Žigon

Integracija v švicarsko družbo: primer Meral Kureyshi

Ključne besede: Meral Kureyshi, Švica, migracije, integracija tujcev

DOI: 10.4312/ars.10.2.121-135

»Die Schweiz hat uns zu Fremden gemacht.« (Kureyshi, 2015, 116)¹

Za uvod

Pričujoči članek obravnava problematiko migracij na osnovi analize literarnega dela *Sloni na vrtu* (nem. *Elefanten im Garten*) izpod peresa Meral Kureyshi. Kot desetletna deklica se je z družino s Kosova preselila v Švico, njeno otroštvo pa je odtlej zaznamovalo življenje otroka migranta. Roman obravnava vsakdanjik, integracijo tujcev in težave, s katerimi se spopadajo ljudje, ki bežijo pred vojno in zaradi boljšega življenja iščejo prihodnost v obljubljeni tuji deželi, za kar Švica v očeh povprečnega človeka že skoraj stereotipno velja. V romanu Meral Kureyshi s ptičje perspektive pripoveduje zgodbo prvoosebne pripovedovalke, ki prav tako kot avtorica prihaja s Kosova in se kot otrok znajde v tujem svetu, v Švici, kjer se poskuša vživeti v družbo, se spopada s težavami, beži v svoj svet, gradi most med staro in novo domovino ter obenem poskuša razumeti neštete skrbi staršev. Kot mlada ženska se mora nato spopasti še s prezgodnjo smrtjo očeta, ki so ga nedvomno »ubile« tudi neštete skrbi in dolgotrajni birokratski postopki ter s tem povezana nenehna grožnja, da bo družina zdaj zdaj morala zapustiti Švico.

Avtorica v romanu slikovito in neolepšano slika razmere na področju priseljavanja v Švico, kljub vsemu pa se izogiba emocionalnim izlivom ter verodostojno predstavi položaj migrantov v Švici, ki bi ga lahko preslikali na bolj ali manj katero koli državo, v kateri se kot prebežniki znajdejo posamezniki in družine. Prispevek poskuša na podlagi literarnega dela odgovoriti na vprašanje, ali smo sposobni v novih razmerah, v katerih se je v zadnjih letih znašla Evropa, razumeti, da različnost in raznolikost nista zgolj nepremostljivi oviri, temveč predvsem izkušnja, ki nas bogati, iz katere se lahko veliko naučimo in ustvarimo strpnejši svet.

¹ Citat bi se v prevodu lahko glasil: »Švica je iz nas naredila tujce.«

Uvodoma je na kratko predstavljena trenutna migrantska situacija v svetu ter posebej v Evropi in Švici, sledi oris življenja in dela Meral Kureyski, nato pa analiza romana, ki se osredotoča na doživljanje tujega, sprejemanje novega in na integracijo v švicarsko družbo. Ta v veliki meri poteka preko jezika, pa tudi preko nenehnega – in ne vedno lahkega – prilagajanja kulturnemu vsakdanu in družbenim normam v novi domovini.

Migracije kot del sodobnega vsakdana

Kot sta pred nekaj leti v uvodniku k tematski številki revije *Ars & Humanitas* zapisala Milica Antić Gaber in Marko Krevs (2013, 7–11), imajo migracije številne obraze, kar je pred tem že pokazala raziskava Mednarodne organizacije za migracije (MOI)² in Gallupovega inštituta o globalnih selitvah (Esipova, Ray, Pugliese, 2011). Temeljne ugotovitve raziskave, ki je od leta 2005 do leta 2010 anketirala prebivalstvo v več kot 150 državah sveta, so, da je v svetu okoli 630 milijonov odraslih ljudi, ki se želijo za stalno preseliti v drugo državo, okoli 48 milijonov jih selitev dejansko načrtuje in okoli 19 milijonov je že začelo urejati potrebno dokumentacijo za selitev (ibid., 11–15). Preseljevanja in migracije zaradi različnih vzrokov, podnebnih, gospodarskih, socialnih in političnih, v zgodovini niso nič nenavadnega in niso nov pojav (prim. Castles, Miller, 2009) – v različnih obdobjih se menjajo le njihovi obrazi. V zadnjih letih so se številke, povezane z migracijami, zaradi migracijskega vala, ki so ga sprožile vojne, nedvomno še povečale.³

V Švico, o kateri bo govor v nadaljevanju, je leta 2013 prišlo 134.000 migrantov, od tega jih je bilo okoli 60 odstotkov iz držav članic EU, ki v Švici večinoma bodisi živijo ali delajo, in okoli 40 odstotkov iz tretjih držav, torej držav, ki niso članice Evropske unije (Eurostat, druge informacije). V primerjavi z drugimi evropskimi deželami, na primer Nemčijo, kamor je samo leta 2013 prišlo 660.000 migrantov, je za azil v Švici istega leta zaprosilo okoli 40.000 ljudi (Statistik Schweiz, 2016); številka je s tega vidika skorajda zanemarljiva, a kljub temu visoka, če pomislimo, da ima Švica okoli 8,

2 MOI je pri svojem delu, ki se osredotoča na nudenje mednarodne pomoči migrantom, beguncem ter razseljenim in drugim osebam, samostojna nepolitična humanitarna organizacija, ki ne sodi v sistem Organizacije Združenih narodov, sodeluje pa z vladami ter drugimi mednarodnimi medvladnimi in nevladnimi organizacijami.

3 Po podatkih Eurostata, pridobljenih maja 2015, je samo v 28 državah Evropske unije 1. januarja 2014 živelo 19,6 milijona oseb, ki so bile državljani držav nečlanic, medtem ko je bilo oseb, ki so bile rojene zunaj EU, a so živele v EU, okoli 33,5 milijona. Že leta 2013 se je v primerjavi z letom poprej za kar 20 odstotkov povečalo tudi število ljudi, ki so pridobili državljanstvo ene izmed članic EU; ali še nazorneje: leta 2013 je državljanstvo ene od držav članic EU pridobilo več ljudi kot v katerem koli drugem letu v obdobju od 2002 do 2012 (Eurostat, 2015). Samo v Nemčiji je v obdobju od januarja do decembra 2015 prišlo več kot milijon prosilcev za azil, večinoma iz Sirije, Afganistana, Iraka in Albanije (Bundeszentrale für politische Bildung, 2016).

Nemčija pa 80 milijonov prebivalcev. Predvsem v devetdesetih letih 20. stoletja, torej v času, v katerega je postavljena zgodba romana Meral Kureyshi, pa je Švica dobesedno pokala po šivih, kar zadeva prosilce za azil. Za to so bile v veliki meri krive vojne v bivši Jugoslaviji. Sredi devetdesetih let je v Švici za azil prosilo okoli 80.000 ljudi, leta 1999 je številka že preseгла 100.000, zatem pa je počasi spet upadala (Statistik Schweiz, 2016). Delež tujcev je med švicarskim prebivalstvom izjemno visok in je konec leta 2014 znašal 24,3 odstotka. Največ jih živi v kantonih Zürich, Ženeva in Bern (Statista, Das Statistik-Portal, 2016).

Migracije imajo tudi v Švici, čeprav o njej spričo pereče problematike v Evropski uniji redkeje slišimo, različne obraze. Gospodarska blaginja in politična stabilnost sta v Švico predvsem po prvi in drugi svetovni vojni privabljali tujce. Poleg tega smemo razlog za priseljevanje iskati tudi v jezikovni podobi Švice, saj so jeziki konfederacije nemščina, francoščina, italijanščina ter manj razširjena retoromanščina. Čeprav se švicarska nemščina močno razlikuje od standardnega nemškega jezika, se Nemci, predvsem izobraženci (zdravniki, profesorji), velikokrat odločajo za delo v Švici, prav tako je visok odstotek Italijanov, sledijo jim Portugalci, Francozi, priseljenci s Kosova, Španije, Turčije itn. (Wohnbevölkerung in der Schweiz nach der Staatsangehörigkeit, 2015).

Težje kot ljudem, ki prihajajo iz Evropske unije,⁴ je tistim, ki prihajajo iz držav zunaj nje; ti težje pridobijo bivalno in delovno dovoljenje. Dovoljenja za bivanje v Švici so različna in jih podeljujejo kantonalni uradi za migrante. Dovoljenje je lahko izdano za leto dni, lahko je omejeno na daljši določen čas ali pa prosilec pridobi neomejeno dovoljenje za bivanje, vendar so postopki polni birokratskih zank (Staatssekretariat für Migration, 2016). Še več, postopek za pridobitev državljanstva v Švici je eden najbolj zapletenih in dolgotrajnih v Evropi: v Švici mora oseba živeti 12 let in se v tem času ne sme seliti iz kraja v kraj ali celo iz kantona v kanton, poleg tega pa pridobitev švicarskega državljanstva za prosilca tudi finančno pomeni velik zalogaj (Supino, 2016). Prav to je razlog za sorazmerno visok delež tujcev v Švici, saj zakonodaja s strogimi pogoji onemogoča pridobitev državljanstva. Še težji pa so pogoji za prosilce za azil, postopek od vloge prošnje za azil do dovoljenja za bivanje lahko traja tudi več kot deset let. Poleg tega je Švica že pred zadnjim večjim begunskim valom leta 2015 zaostrila zakonodajo na področju pridobivanja azila; kot je avgusta 2013 poročal *Dnevnik*, so Švicarji na referendumih v zadnjih

4 Tudi v teh primerih moramo vedeti, da je švicarska vlada šele maja 2011 dokončno omogočila prosti pretok delovne sile za državljane osmih članic Evropske unije, ki so se Uniji pridružile leta 2004 (Poljska, Madžarska, Češka, Slovenija, Slovaška, Estonija, Litva in Latvija); do takrat je bilo treba za zaposlitev do 90 dni predhodno pridobiti delovno dovoljenje, švicarski državljani pa so imeli pri zaposlovanju prednost. Šele leta 2014 je Švica odpravila kontingente za državljane osmih omenjenih članic: če se v Švici zaposlijo in imajo trajno pogodbo o delu, zanje do nadaljnega brez omejitve velja prosti pretok oseb (Veleposlaništvo v Bernu, 2016).

tridesetih letih že večkrat podprli spremembe zakonodaje, ki omejujejo pravice prosilcev za azil.⁵

Avtorica romana Meral Kureyshi in njena življenjska zgodba

Meral Kureyshi o svojem življenju v javnosti ne pove veliko. Njeno življenjsko zgodbo lahko sestavimo na podlagi nekaterih dejstev, ki jih najdemo na spletni strani njene založbe (Limmat Verlag, 2016), na zavihkih romana ter na osnovi objavljenih intervjujev z njo. Na literarno sceno se je z veliko hitrostjo in nepričakovano zavihetela leta 2015, ko je bil njen prvenec *Sloni na vrtu* med 83 naslovi, ki so jih predlagale založbe, nominiran za prestižno švicarsko knjižno nagrado *Schweizer Buchpreis*. V ožji izbor so poleg Meral Kureyshi prišli še avtorji, ki v svojih delih obravnavajo aktualne družbene probleme, in sicer Martin R. Dean, Dana Grigorcea, Ruth Schweikert in Monique Schwitter. Čeprav je na koncu nagrado za svoje delo dobila zadnja omenjena, namreč za roman *Eins im Andern* (Literaturverlag Droschl), je že nominacija za Meral Kureyshi pomenila, da je literarna javnost postala pozorna nanjo.

Meral Kureyshi se je rodila leta 1983 v nekdanji Jugoslaviji, v Prizrenu, drugem največjem kosovskem mestu, ki je veljalo za zelo multikulturno; tu so skupaj živeli Srbi, Albanci in Turki, v mestu pa so govorili vse tri jezike. Odraščala je v izobraženi družini, ki je pripadala muslimanski turški manjšini. Starša sta ji približala besedo in pesem, rasla je s pravljičami, molitvami, izreki in pregovori, ob nedeljah pa je obiskovala literarne večere turških lirikov. »Otroci smo kot zrak vdihovali zgodbe,« je že leta 2012 v intervjuju za bernski časopis *Der Bund* povedala Meral Kureyshi (Sury, 2012), ki piše, odkar pomni. Kot petletna deklica si je želela postati pisateljica in mati jo je k temu vedno spodbujala, medtem ko ji je bil oče sam za zgled. Opazovala ga je, kako ob cigareti v tišini sedi za mizo in piše dnevnik (Locher, 2015). Oče je moral v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja slutiti, da bo balkanski sod smodnika prej ko slej dokončno počil in dosegel tudi Kosovo. Leta 1992 se je odločil, da z družino zapusti Kosovo in pred vojno v Jugoslaviji pobegne v Švico. Odločitev se je izkazala za pravilno, saj je bilo že nekaj let kasneje, leta 1998, po podatkih Visokega komisariata ZN za begunce okoli 350.000 Albancev in Turkov prisiljenih zapustiti svoje domove. Leto pozneje »je bilo okoli 800.000 kosovskih Albancev in Turkov pregnanih z ozemlja ZRJ, njihovi osebni dokumenti pa so bili na mejnih prehodih uničeni. Srbija se za te

5 Po zadnji zaostritvi zakonodaje poleti 2013 se je število prosilcev močno zmanjšalo, v prvi polovici leta 2013 je za azil zaprosilo skupaj 11.200 ljudi, kar je za okoli tretjino manj kot v prejšnjih obdobjih (D. Ž., 2013). Leta 2015 je prišlo do nadaljnje zaostritve, ki določa, da morajo premožnejši prosilci sami financirati svoje bivanje v državi (Lob, 2016).

zločine ni nikoli opravičila in noben visok srbski uradnik ni bil priveden pred sodišče, da bi zanje odgovarjal« (Bebler, 2011, 340).

Leta 1992 je družina prišla v Švico. Oče se je hitro naučil nemško in preživljal družino tako, da je čistil letala, seveda na črno, saj kot prosilec za azil formalno ni smel zaprositi za delo. Meral Kureyshi je v zvezi s tem v nekem intervjuju povedala, da v Švici v takšni situaciji, v kakršni se je znašla njena družina, človeku ne preostane drugega kot delati na črno, da preživi. »To je vojna,« je še dodala (Locher, 2015). Oče je umrl mlad, star komaj 46 let; njegov boj z ovirami, ki jih je moral preskakovati v Švici, je na koncu terjal svoj davek (ibid.).

Za razliko od drugih begunskih otrok je Meral Kureyshi po končani osnovni šoli nadaljevala šolanje. Čeprav so ji napovedovali, da jo čaka podobna usoda kot tisoče drugih migrantov in ji je eden od učiteljev nekoč celo rekel, naj ne pričakuje preveč, ter kot njene poklicne možnosti omenil delo snažilke ali prodajalke, je Meral Kureyshi sledila svoji poti in svojim vizijam (ibid.). Najprej je obiskovala poklicno srednjo šolo, opravila vajeništvo kot modna in tekstilna oblikovalka ter se po maturi vpisala na študij germanistike. A pravega navdušenja ni bilo in že po prvem semestru je študij opustila. Usoda je želela, da se je ob dnevu odprtih vrat znašla na švicarskem inštitutu za književnost v Bielu. Kmalu zatem je opravila sprejemni izpit in poleti 2015 zaključila študij književnosti. Predvsem pa je začela pisati ter pozneje v Bernu ustanovila literarni atelje, kjer za prozo, poezijo in branje navdušuje predvsem otroke in mladino – morda tudi zato, da obudi svoje brezskrbne otroške dni v Prizrenu, pri otrocih pa budi domišljijo, strast do branja in pripovedovanja ter ljubezen do književnosti (Sury, 2012; Locher, 2015). Njena materna jezika sta nemščina in turščina, čeprav danes bolje govori nemško kot turško (Locher, 2015). Pisanje pa je zanjo strast, piše vsepovsod: pri mizi, sedeč na tleh, na vlaku – nima stalnega prostora, kjer bi pisala, saj je nujnost, da piše, prevelika, vedno želi nemudoma ubesediti srečanje ali pogled, ki se je dotaknil (ibid.). Domišljija pa zanjo ni beg pred realnostjo ali pobeg v »pravljичni« svet, kar bi ji verjetno zaradi nekaterih avtobiografskih potez v njenem romanu rad podtaknil ta ali oni novinar, domišljija je zanjo »zavestno dejanje«; ko je bila majhna, je na primer namenoma legla, zaprla oči in si predstavljala kaj lepega (Frei, 2016).

Prihod v Švico je bil za Meral Kureyshi prelomnica, saj se je začela resneje posvečati pisanju. Pravi, da odkar ji je bilo deset let, dela na istem besedilu. Vedno znova zavrže že napisano ter ponovno pili strukture in slog. Dodaja še, da piše dnevnik in pesmi, ves avtobiografski material pa ji je dragocen vir navdiha (Locher, 2015), vendar pri tem tudi poudarja, da po begunski tematiki nikoli ne bi segla samo zato, da bi se s svojim pisanjem uveljavila (Faulhaber, 2016). Zgodba njenega romana je zgolj avtofikcija.

Avtofiktivni roman in migrantska književnost

Prvenec Meral Kureyshi, ki nosi naslov *Elefanten im Garten*, v slovenščini *Sloni na vrtu*, je torej avtofiktivni roman. Protagonistka romana zgodbo pripoveduje v prvi osebi in na prvi pogled se zdi, da so postaje njenega življenja identične postajam iz življenja avtorice: rojstvo in otroštvo na Kosovu, družina na begu, azilni postopki in življenje v azilnem domu, šolanje v bernskem predelu Neuenegg ali izguba očeta in ambivalenten odnos do matere, ki ji protagonistka pravi enostavno Anne, za razliko od očeta, ki ga vedno kliče »baba«, torej oče. Mati se tudi v realnem pripovedovanju Meral Kureyshi komajda pojavlja, medtem ko očeta omenja in o njem pripoveduje z veliko naklonjenostjo. Obrisi fiktivne junakinje in realne avtorice romana se torej v romanu prekrivajo le s ptičje perspektive, sicer pa so meje med realnostjo in fikcijo zabrisane. To pomeni, kot po Rolandu Barthesu in Gerardu Genettu povzemata Alenka Koron in Andrej Leben, da je tekstualno sestvo fikcijsko bitje; če se namreč avtobiografija osredotoča na prikazovanje dejanskega sestva, je temeljno vodilo avtofikcije proces pisanja in pripovednega konstruiranja, oziroma, povedano drugače: avtobiograf piše svoje življenje, medtem ko avtofikcija sporoča, da avtor živi svoje pisanje (Koron, Leben, 2011, 29). Takšna tehnika avtorici omogoča, da se ne razgali pred bralcem, poleg tega pa se poigra tudi z lastnimi spomini in avtobiografskimi pasažami, ki jih spretno vpleta v življenje protagonistke romana.

O tem nazorno govori anekdota, v kateri je Meral Kureyshi povedala, da včasih še sama ne ve več, kaj se je dejansko zgodilo in kaj je zgolj fiktivnost (Faulhaber, 2015). Spominja se, kako jo je po izidu knjige poklicala ena izmed bernskih osnovnošolskih prijateljic in jo vprašala, ali je ona Sara iz romana, tista Sara, ki glavne junakinje ni povabila na praznovanje svojega rojstnega dne in zaradi katere je protagonistka razočarana občutila, da je izločena, da je vrstniki ne marajo in se je izogibajo. Bernska znanka iz otroštva je bila užaljena in je potožila, češ kako lahko Meral Kureyshi napiše kaj takega, ko pa so se imeli prav na tistem praznovanju tako lepo – seveda je napačno interpretirala fikcijo (ibid.). Prav ob takšnih priložnostih Meral Kureyshi vedno znova poudarja, da ni namen njenega pisanja, da po vseh pretečenih letih obračuna z nekdanjimi sošolci ali ljudmi, ki so bili tako ali drugače povezani z žalostno družinsko zgodbo, ter dodaja, da njen namen ni ožigosati kogar koli ali celo s prstom kazati nanj, češ da je kriv za njene stiske in izgube v preteklosti (ibid.).

Na spletni strani založbe Limmat, kjer je roman leta 2015 izšel, je delo razvrščeno med knjige, ki govorijo o migrantih, medtem ko se ga v prispevkih, predstavitev in ocenah pogosto drži oznaka »Migrationsroman« (npr. Locher, 2015). O razvrščanju v predal, namenjen avtorjem, ki pišejo nemško, a prihajajo iz drugih dežel (*AutorInnen mit Migrationshintergrund*), Meral Kureyshi pravi, da za to ne more nič in da gre za

poimenovanje, ki na knjižnem trgu zbudi pozornost (Faulhaber, 2015), torej se tega, da je »popredalčkana« k migrantski književnosti (že sam pojem zveni pejorativno, čeprav vemo, da so bili vsi veliki misleci navadno doma v več kot eni domovini; prim. Trojanow, 2009), niti ne brani. Tudi to govori o številnih obrazih migracij. Dana Grigorcea, stanovska kolegica Meral Kureyshi, ki živi in dela v Zürichu, kamor je prišla iz Bukarešte in je bila leta 2015 prav tako med nominiranci za švicarsko književno nagrado, tako na primer noče, da jo mečejo v koš migrantske književnosti. Sama sebe bolj razume kot svetovljanko s transkulturnimi nazori⁶ kot pa migrantko (Grigorcea, 2016). Pravi, da se je pred devetimi leti spontano odločila, da se z možem, prav tako pisateljem Periklesom Monioudisom, preseli v Švico. S prijatelji sta ob neki priložnosti, ko so Monioudisu za njegovo književno delo podelili nagrado, proslavljala v Zürichu in se v mesto dobesedno zaljubila ter na koncu ostala za vedno (Hanselmann, 2016). Seveda primer Meral Kureyshi ni primerljiv z izkušnjo Dane Grigorcea; medtem ko gre pri Meral Kureyshi za beg pred vojno in za pot, ki vodi s trebuhom za kruhom, je socialna in ekonomska situacija druge avtorice mnogo boljša, predvsem pa usoda Dane Grigorcea nikoli ni bila odvisna od azilnih postopkov. Celo spričo begunske krize leta 2015 je v pogovoru za Deutschland Kulturradio izrecno poudarila, »da je velika sreča, če že ne kar milost, da lahko ustvarjaš tam, kjer želiš živeti, še posebej če pomislimo na to, kaj se dandanes dogaja ljudem, za katere so meje še kako realne« (ibid.).

Migrantska problematika v romanu *Sloni na vrtu*

Roman Meral Kureyshi se začne z dejstvom, da je oče mrtev: »Dein Sarg liegt in der Erde,« pravi. Krsto so pred mesecem dni položili v zemljo, pokopali so ga, kjer je želel, v Prizrenu. Hčerka, protagonistka romana, ki je imela z očetom zelo tesen in ljubeč odnos, si odslej vsak petek zjutraj spne lase, jih pokrije z belo naglavno ruto in moli za očeta. Spomin na očeta je živ, je kot most, ki povezuje dva svetova, novi dom v Švici z domom njenega otroštva na Kosovu. Že iz prvih vrstic romana veje bolečina, ne zgolj bolečina ob izgubi očeta, bolečina, ki je večja in globlja, kot si junakinja želi ali hoče priznati.

Oče se je na začetku devetdesetih odločil, da Prizren ni več njegova prihodnost, ter izbral Švico kot deželo, kamor lahko družina pobegne pred vse bolj negotovimi razmerami na Balkanu. Sporočilo ženi in trem otrokom je bilo lapidarno. V pismu, napisanem z velikimi črkami, ki ga je poslal družini iz Istanbula leta 1991, je nanizal zgolj nekaj nujnih dejstev: da bo odšel v Švico in da prosi, naj mu žena in otroci zaupajo ter mu sledijo. Medtem je v bivši Jugoslaviji že dišalo po vojni in bil je skrajni

6 Več o konceptu inter- in transkulturnosti: prim. Leskovec, 2011.

čas, da družina pobegne. Mati je moževo pisanje sprejela z mešanimi občutki. Jokala je in nato otrokom naglas prebrala pismo. Kot da bi se njen čas ustavil, je otopela, in na otroško vprašanje: *Wo ist Baba?*, torej *Kje je oče?*, odgovarjala skrajno panično: »Ich weiß es nicht, ich weiß es nicht, ich weiß es nicht!« (Kureyshi, 2015, 8). Ponavljanja napovedujejo prelomnico, strah pred neznanim, strah, ki ga nedvomno občuti vsakdo, ki se odpravlja negotovi prihodnosti naproti. Z rokama se je prijela za glavo in možu napisala odgovor – pritrtilen, kot je jasno iz nadaljevanja, saj mu je družina sledila v Švico.

Bolečina junakinje, iztrgane iz varnega domačega ognjišča, tu še ne stopa v ospredje, a ganljiv je prizor, ko se poslavlja od babice, ljubkovalno jo imenuje *Babaanne*, in dedka, ki mu pravi *Dede*. Prav dedek je tisti, ki se najverjetneje zaveda, da slovo ne bo kratko, ter vnukinji, medtem ko jo objame, reče, naj bo njeno potovanje kot voda, neobremenjeno in lahko. Naj teče in odkriva novo, a naj ne pozabi starega ter naj se kmalu vrne, prav tako lahkotno in neobremenjeno, kot je odšla (Kureyshi, 2015, 31). A bilo je slovo za vedno, dedka in babice živih ni videla nikoli več – medtem ko so švicarski birokratski mlini 13 let mleli in se odločali o »primeru« njene družine v azilnem postopku, sta oba umrla.

Po očetovi smrti se zdi, da junakinja išče svojo bit, išče se v očetovih spominih in bere njegov dnevnik; poda se po poteh, ki so jih prehodili skupaj. Išče klet, ki ji pravi bunker, kjer so jih kot prosilce za azil naselili ob prihodu v Švico in kjer so živeli še z drugimi družinami – brez svojega prostora, brez okrašenih sten, brez preprog in rož. Edina glasba v bunkerju je bila melodija različnih jezikov, ki jih ni razumela in so se med seboj babilonsko prepletali, vsakdo je govoril svojega (Kureyshi, 2015, 21). Verjetno so jo neznani jeziki toliko bolj prevzeli, ker so jo spomnili na babico in na to, kako je naglas prebirala molitve iz *Korana*, in sicer v arabščini, jeziku preroka Mohameda, jeziku, ki ga drugi niso razumeli – poslušali so le melodijo. Nato junakinja romana išče hotel v Wilderswilu, kamor so družino med potekom azilnega postopka preselili iz bunkerja, a hotela ne najde in se vrne v stanovanje v stolpnico v bernskem Neueneggu, kjer so se na koncu ustalili (Kureyshi, 2015, 13). Išče očeta, a v njegovih dnevniških spominih najde sebe, zapis, ki je nastal pred leti, prav na njen rojstni dan (ibid., 26).

Spominja se, kako se je maja 1995 že zdelo, da jim kot prosilcem za azil ne bodo podaljšali bivanja v Švici in bodo morali državo zapustiti. Razdali so vse svoje imetje in se na svoj način celo veselili vrnitve v »prvo« domovino, a tik pred zdajci je prišla odločba – bivanje so jim podaljšali (Kureyshi, 2015, 69). Težko si predstavljamo, kakšna je agonija ljudi, ki so na milost in nemilost prepuščeni uradnikom, za katere so tako ali tako zgolj številke, primeri, ki jih morajo

obravnnavati in za katerimi niti ne slutijo trpkih življenjskih zgodb, kaj šele, da bi jih poskušali razumeti in iskati rešitve.

Materi, ki neutrudno kadi in jo protagonistka največkrat imenuje samo Anne, kar kaže na ambivalenten odnos med njima, najbolj zameri, da ostaja v preteklosti in ni pripravljena sprejeti izziva in zaživeti na novo. Nikoli ni zares, z dušo, zapustila Prizrena in nikoli ni našla svoje nove domovine v Bernu, kar jasno razberemo iz njenega monologa, ki ga zaključí s stavkom, da so pred vojno dobro živeli, torej »Vor dem Krieg haben wir gut gelebt« (Kureyshi, 2015, 27). Še več: na Kosovu nikoli ni nosila naglavne rute, v Švici pa si jo je nadela. Iz protesta, iz obupa? Tega v romanu ne izvemo, vemo pa, da se hči situacije, v kateri so se znašli, sramuje:

Ich schämte mich schon dafür, dass wir keine neue Kleidung kaufen konnten, uns die Haare gegenseitig schnitten und dafür, dass wir die Einzigen waren, die kein Auto und keine Telefon besaßen, dann musst Anne noch ein Kopftuch tragen. Anders waren wir schon vorher, danach waren wir die Anderen (Kureyshi, 2015, 9).

Zaradi tega je bila družina še bolj tuja, še bolj drugačna, še bolj izobčena. Razdvojenost junakinje v njenem odnosu do matere, ki je v Švici, nenehno sedeč v stanovanju in čakajoč na odločitev v azilnem postopku, z leti oslepela, je zato razumljiva. Mamo je imela najraje, ko se je smejala in plesala, torej ko je za hip pobegnila iz svoje vloge resignirane ženske, toda, kot pravi v nadaljevanju, je večinoma ni prav posebno marala: »Meistens mag ich sie nicht besonders« (Kureyshi, 2015, 16).

A sramovala se ni le tega, da si niso mogli privoščiti novih oblek, da niso imeli avta in telefona, da niso mogli k frizerju in so se strigli doma, sramovala se je tudi tega, da je na vseh koncih manjkalo denarja. Zgovorna je stiska dvanajstletne deklice, ki spremlja očeta v pekarno na koncu ulice v Neueneggu ter v košaro zloži kruh, maslo, nutelo in nekaj zelenjave ter očetove cigarete. A denarja ni, zato oče kupuje na kredo – takrat si dekletce priseže, da bo nekoč imelo toliko denarja, da se očetu in Anne nikoli več ne bo treba zadolževati.

Najbolj ganljivi prizori pa so povezani s sloni iz naslova knjige. Ker junakinja romana v šoli seveda ne more pripovedovati o tem, da se oče in mati dušita v oblakih cigaretne dima, da se neprestano prepirata, da nimajo denarja za počitnice, ne more pripovedovati o dragih rojstnodnevnih darilih, pravzaprav o svojem življenju ne more povedati ničesar, za povrhu pa k sebi tudi ne more vabiti prijateljic, ki bi jo takoj spregledale, si izmišlja fantastične zgodbe iz otroških dni v Prizrenu: »Na vrtu smo imeli slone,« pravi. »Najmanjši je svojo glavo porinil skozi okno moje sobe in hotel jesti orehe« (Kureyshi, 2015, 102; prev. T. Ž.). Čeprav so bile sošolke ob takšnih zgodbah skeptične in so postavljale veliko vprašanj, je nadaljevala. Pripovedovala je,

da so imeli doma tudi leva, ki ni imel imena in ki jih je ščitil pred vlomilci, le enkrat je napadel tudi dedka, a ta se ga je uspešno obranil, saj je preživel tisoč vojn, spopad z levom ga je tako stal le raztrganih hlač (ibid.).

A drobne laži, ki naj bi junakinji pomagale, da bi se dokazala pred prijateljicami in bi jo te sprejele, niso bile edina težava. Mnogo težje ji je bilo dokazati, da je ena izmed njih, na jezikovni ravni, saj njene »televizijske nemščine« (Kureyshi, 2015, 104) sošolci niso najbolje sprejeli in so jo nenehno opominjali, da so v Švici in ne v Nemčiji, torej naj govori švicarsko. Jezik je za protagonistko namreč sredstvo, ki je odločilno za vstop v družbo. In tu se začne njena težava, saj pravzaprav nima jezika. Nekoliko nesmiselno, a v tem kontekstu popolnoma razumljivo zveni njena izjava, da ne mara nemškega jezika; čeprav je nemščina njen materni jezik. Tudi njena mati ne govori nemško, dodaja in reče še, da je s tem, ko je zapustila jezik svojega otroštva, zapustila samo sebe. Svoj materni jezik, torej nemščino, jezik njene druge domovine, pa se je naučila sama – in takrat je štela deset let (Kureyshi, 2015, 135).⁷ Spominja se, da je v zabaviščnem parku, kamor sta starša z redkimi prihranki nekoč odpeljala otroke, želela iz sebe »izkričati« vse nemško. Na vrtljaku je dekletce poskušalo iz svoje glave spraviti vso nemščino, »Ich versuchte mir mein Deutsch aus dem Kopf zu schreien«, a zaman. Ko so se ustavili, je bila nemščina spet tam (Kureyshi, 2015, 72). »Nemščina je kot bolezen, poskusila sem, da ne bi mislila nanjo, a ves dan me zasleduje. In enkrat sem le razumela tudi zmerljivke,« beremo v romanu (ibid., 73; prev. T. Ž.).

Bolečina ob izgubi prvega jezika se tako meša z bolečino nesprejetosti v drugem. Vzeli so jo iz enega življenja in jo vrgli v drugo (ibid., 136), zdaj ne sodi več v svoje prvo življenje na Kosovo, saj ne razume, kaj vse se je zgodilo v njeni odsotnosti, ne sodi več tja, ker se je priučila drugega življenja. A ko se vrne v Švico, ima iste težave: tu se znajde, tu je zdaj doma, tu je življenje, na katerega se je privadila, so ljudje, ki tu od nekdanj živijo svoje prvo življenje, ki jo poznajo, a se med njimi kljub temu počuti tujka, sluti, da jim je tuja (ibid., 136).

Sklep

Sloni na vrtu je ganljiv roman o življenju, ki ga je zaznamovala selitev, otroštvu, ki ga je prekinila selitev v Švico, roman o eksistenci in vprašanjih o tem, kdo sem in od kod prihajam, roman o odtujitvi in izgubah, a kljub temu roman o vztrajnosti in upanju ter predvsem roman, ki pokaže, da sta možna tudi rešitev in nov začetek. Toda

7 V izvirniku se citat glasi: »Ich mag die deutsche Sprache nicht; sie ist meine Muttersprache. Meine Mutter spricht kein Deutsch. Mit dem Verlassen meiner Kindersprache habe ich mich selbst verlassen. Ich habe mir meine Muttersprache selber beigebracht, da war ich zehn.«

od vsakega posameznika posebej je odvisno, kako bo premagal obup in negotovost ter kako bo našel novo upanje in nove izzive – Meral Kureyshi je to uspelo s pisanjem, protagonistki njenega romana pa tako, da je našla ravnotežje med eno in drugo domovino, čeprav ve, da pravzaprav ne sodi ne v eno ne v drugo.

Tako avtorica romana kot njena junakinja imata skupnega nekaj bistvenega: morali sta odrasti čez noč, pri desetih letih, v cvetu otroštva. Strah, bolečina, nerazumevanje in zanikanje so zaznamovali njuni življenji, a na koncu je vsaka našla najboljšo pot zase. Meral Kureyshi je oživila med ljudmi, ki berejo, obudilo jo je pisanje in ji dalo nov smisel, novo domovino, njena junakinja pa je poiskala svojo pot v gradnji mostov med kulturami.

Zgodb, kot je roman Meral Kureyshi, je v sodobnem svetu na pretek, in prav v teh zgodbah in ljudeh, ki jih živijo, se obenem skrivajo načini, kako lahko z različnostjo obogatimo drug drugega. A kot nas na nevsiljiv način uči Meral Kureyshi, sta najpomembnejša volja za spremembe in sprejemanje na obeh straneh, pri tistih, ki živijo svoje prvo življenje v svoji domovini, in pri tistih, ki so svoje prvo življenje zapustili zato, da bi nekje drugje našli drugo, morda lepše, vsekakor pa obarvano s starimi izkušnjami in preplavljeno z novimi spoznanji.

Viri

Grigorcea, D., el. sporočilo avtorici prispevka z dne 17. 5. 2016.

Kureyshi, M., *Elefanten im Garten*, Zürich 2015.

Supino, F., pogovor z avtorjem v sklopu konference o Švici in transkulturalnosti v Mariboru, 12.–14. 5. 2016.

Spletni viri

Bundeszentrale für politische Bildung, Zahlen zu Asyl in Deutschland, Infografiken nach Daten des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge, 2016, <https://www.bpb.de/politik/innenpolitik/flucht/218788/zahlen-zu-asyl-in-deutschland> [20. 7. 2016].

Eurostat, druge informacije Eurostata, Migration and migrant population statistics, 2016, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/sl#Druge_informacije_Eurostata [15. 7. 2016].

Eurostat, Statistic Explained, Statistika migracij in migrantskega prebivalstva, 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/sl#Druge_informacije_Eurostata [20. 7. 2016].

- Hanselmann, M., Intervju z Dano Grigorcea, 5. 4. 2016, http://www.deutschlandradiokultur.de/schriftstellerin-dana-grigorcea-warum-schreiben-sie-ueber.970.de.html?dram%3Aarticle_id=350249 [20. 5. 2016].
- Limmat Verlag, 2016, <http://www.limmatverlag.ch/autoren/autor/1263-meral-kureyschi.html> [22. 7. 2016].
- Staatssekretariat für Migration, 2016, <https://www.sem.admin.ch/content/sem/de/home/themen/aufenthalt.html> [22. 7. 2016].
- Statista, Das Statistik-Portal, 2016, <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/293698/umfrage/auslaenderanteil-in-der-schweiz/> [27. 7. 2016].
- Statistik, Schweiz, Ausländische Bevölkerung: Asylprozess, 2016, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/01/07/blank/key/01/04.html> [25. 7. 2016].
- Veleposlaništvo v Bernu, 2016, Švicarsko bivalno in delovno dovoljenje, <http://bern.embassy.si/index.php?id=1766> [25. 7. 2016].
- Wohnbevölkerung in der Schweiz nach der Staatsangehörigkeit, 2015, <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/293626/umfrage/auslaender-in-der-schweiz-nach-staatsangehoerigkeit/> [22. 7. 2016].

Literatura

- Antić Gaber, M., Krevs, M., Številni obrazi migracij, *Ars & Humanitas* VII/2, 2013, str. 7–11.
- Bebler, A., Kosovo kot mednarodni problem, *Teorija in praksa* 2, 2011, str. 335–349.
- Castles, S., Miller, M. J., *The age of Migration*, New York, London 2009.
- D. Ž., V Švici še manj pravic za prosilce za azil, *Dnevnik*, 7. 8. 2013, <https://www.dnevnik.si/1042601429> [22. 7. 2016].
- Esipova, J., Ray, J., Pugliese, A., Gallup World Poll: The Many Faces of Global Migration, Ženeva 2011, <http://www.gallup.com/poll/152660/faces-global-migration.aspx> [17. 7. 2016].
- Faulhaber, D., Nie mehr unsichtbar: Meral Kureyschi tritt aus der literarischen Anonymität, *Tageswoche*, 31. 10. 2015, http://www.tageswoche.ch/de/2015_43/kultur/701505/ [21. 7. 2016].
- Frei, M., »Phantasie passiert einfach«, *Thurgauer Zeitung*, 21. 5. 2016, <http://www.thurgauerzeitung.ch/ostschweiz/thurgau/frauenfeld/tz-fs/Phantasie-passiert-einfach;art347111,4629279> [21. 7. 2016].
- Koron, A., Leben, A. (ur.), *Avtobiografski diskurz*, Ljubljana 2011.
- Leskovec, A., *Einführung in interkulturelle Literaturwissenschaft*, Darmstadt 2011.

- Lob, G., Flüchtlinge in der Warteschlange vor dem südlichen Tor zur Schweiz, 2016, http://www.swissinfo.ch/ger/migration_fluechtlinge-in-der-warteschlange-vor-dem-suedlichen-tor-zur-schweiz/42306210 [27. 7. 2016].
- Locher, R., »Ich bin mit zehn Jahren plötzlich erwachsen geworden«, *WOZ. Die Wochenzeitung*, 5. 11. 2015, <https://www.woz.ch/-644a> [27. 7. 2016].
- Sury, A., Gedichte hat sie wie Luft eingeatmet, *Der Bund*, 23. 12. 2012, <http://www.derbund.ch/bern/stadt/Gedichte-hat-sie-wie-Luft-eingeatmet/story/19747001> [25. 7. 2016].
- Trojanov, I., »Es gab selten große Geister, die völlig im eigenen Saft schmorten.«, *Die Berliner Literaturkritik*, 30. 11. 2009, <http://www.berlinerliteraturkritik.de/detailseite/artikel/trojanow-ueber-migranten-literatur.html> [8. 10. 2016].

Tanja Žigon

Integracija v švicarsko družbo: primer Meral Kureyshi

Ključne besede: Meral Kureyshi, Švica, migracije, integracija tujcev

Meral Kureyshi živi v Bernu in je bila lani s svojim prvencem, romanom *Elefanten im Garten (Sloni na vrtu)*, nominirana za švicarsko književno nagrado *Schweizer Buchpreis*. Meral Kureyshi se je rodila leta 1983 v nekdanji Jugoslaviji, v Prizrenu na Kosovu, kot pripadnica turške manjšine in je s starši leta 1992 prišla v Švico. V svojem romanu tematizira univerzalno zgodbo družine, ki je zapustila rodni multikulturni Prizren in se s trebuhom za kruhom podala v Švico. Avtorica v romanu slikovito in neolepšano prikazuje razmere na področju priseljevanja v Švico, ki v njeni »prvi domovini«, na Kosovu, velja za »obljubljeno« deželo, medtem ko je resničnost za priseljence vse prej kot rožnata. Prispevek na podlagi romana obravnava položaj migrantov v tuji deželi in se sprašuje, ali smo sposobni v novih razmerah, v katerih se je v zadnjih letih znašla Evropa, razumeti, da sta različnost in raznolikost ne le nepremostljivi oviri, temveč predvsem izkušnja, ki nas bogati, iz katere se lahko veliko naučimo in ustvarimo strpnejši svet.

Tanja Žigon

Integration into the Swiss Society: The Case of Meral Kureyshi

Keywords: Meral Kureyshi, Switzerland, migration, integration of foreigners

Meral Kureyshi is a resident of Bern, Switzerland, and a recent nominee for the *Schweizer Buchpreis* literary award for her debut novel *Elefanten im Garten* (*Elephants in the Garden*). Born in 1983 in Prizren, Kosovo, in what was then Yugoslavia as a member of the Turkish minority, she moved with her parents to Switzerland in 1992. Her novel is a universal story of a family that left its native multicultural city of Prizren behind for Switzerland in search of a better life. In the novel, the author paints a vivid, no-holds-barred picture of immigrant life in Switzerland, a land known in her “first motherland” of Kosovo as a land of milk and honey, although the reality of immigrant life in Switzerland is far from perfect. This paper uses the novel as a lens through which to examine the status of immigrants in a host country and investigates whether, considering the new reality in which Europe now finds itself, we are capable of realising that heterogeneity and diversity are primarily a mutually beneficial experience, one we can learn a great deal from and use to create a more tolerant world, rather than insurmountable challenges.